

استراتژی‌های تعامل با اهل سنت از منظر مقام معظم رهبری^۱

نوع مقاله: پژوهشی

عباسعلی رهبر*

حسین نادری**

E-mail: aa.rahbar@atu.ac.ir

E-mail: 3hnaderi@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۸

چکیده

اهل سنت در جمهوری اسلامی یکی از گروه‌های فرهنگی فعال در عرصه‌ی اجتماع هستند. گروه‌های فرهنگی ظرفیت‌های متعددی دارند که در صورت تعامل مناسب با آن‌ها می‌توان از آن ظرفیت‌ها استفاده کرد و در صورتی که تعامل با آن‌ها در چهارچوب مناسبی صورت نگیرد می‌تواند منجر به واگرایی آن‌ها شود. شناخت سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی قدم اول در طراحی راهبردهای مناسب جهت تعامل با آن‌هاست. تحقیق حاضر در پی کشف و تبیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان ولی‌فقیه جمهوری اسلامی در تعامل با آن‌هاست. تحقیق حاضر با روش داده‌بنیاد بر روی بیانات و پیام‌ها و برخی از رفتارهای سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای انجام شده است تا نظام فکری ایشان در تعامل با اهل سنت استخراج شود. در مجموع می‌توان گفت محور اصلی اندیشه‌ی ایشان وحدت است که ابعاد مختلفی را شامل می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اهل سنت، تنوع فرهنگی، وحدت، آیت‌الله خامنه‌ای، تعامل.

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌ی مقطع دکتری با عنوان «راهبردهای تعامل با اهل سنت در جمهوری اسلامی ایران» از دانشگاه علامه طباطبایی در سال ۱۴۰۰ است.

** دانشیار علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی. تهران. ایران.

** دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی. تهران. ایران (نویسنده مسئول).

مقدمه و بیان مسئله

جامعه‌ی ایران جامعه‌ای است که گروه‌هایی با فرهنگ‌های متفاوت را در خود جای داده است. یکی از این گروه‌های فرهنگی اهل سنت هستند. اهل سنت در ایران نسبت به سایر گروه‌ها، جزء گروه‌هایی فرهنگی به حساب می‌آیند که جمعیت نسبتاً زیادی دارند. در خصوص تعداد افراد اهل سنت در ایران گمانه‌زنی‌ها و تخمین‌ها متناقض است؛ اما در هر صورت جزء گروه‌های فرهنگی پرجمعیت ایران به حساب می‌آیند. از طرف دیگر، در سال‌های اخیر با توجه به فعالیت‌های آن‌ها، احساس به وجود آمدن حس اقلیت‌گرایی در میان آن‌ها دیده می‌شود؛ از این رو، بررسی راهبردهای جمهوری اسلامی در خصوص اهل سنت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان ولی فقیه در جمهوری اسلامی، طبق اصل ۱۱۰ قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام را در زمینه‌های مختلف مشخص می‌کنند. از همین رو، بررسی نظرات ایشان در خصوص شیوه‌ی تعامل با اهل سنت تبیین‌کننده‌ی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی در تعامل با آن‌هاست؛ اما تاکنون مطالعه‌ی علمی و روشمند بر روی نظرات معظم‌له در خصوص شیوه‌ی تعامل با آن‌ها که منجر به ارائه‌ی الگو شود انجام نشده است.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی: راهبردهای تعامل با اهل سنت از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟

سؤالات فرعی

- ابعاد تعامل با اهل سنت در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟
- استراتژی وحدت از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای چه ابعادی دارد؟
- موانع شکل‌گیری تعامل سازنده با اهل سنت چیست؟

ادبیات نظری

اندیشمندان متعددی در خصوص شیوه‌ی تعامل با گروه‌های فرهنگی به روشی که مانع از سیاسی‌شدن آن‌ها شود نظریه‌پردازی کرده‌اند. احمد اشرف در مقاله خود در کتاب *ایران هویت، ملت، قومیت* به صراحت نظر خود را مطرح نمی‌کند، اما جمع‌بندی مطالبی که بیان می‌کند بر این دلالت دارد که او

ریشه اختلافات قومی در ایران را در تشکیل دولت مقتدر مرکزی می‌داند که باعث شد قدرت‌های محلی کم‌رنگ شوند. در نتیجه قدرت دولت جایگزین قدرت نخبگان اقوام و گروه‌ها شد که نارضایتی آن‌ها را در پی دارد. او معتقد است راه حل این مشکل در تحقق لیبرال دموکراسی است به نحوی که همه اقوام در حکومت شرکت داده شوند (اشرف، ۱۳۸۳: ۱۳۸). اما نقد جدی که به نظر اشرف وارد است این است که در لیبرال دموکراسی، نظر اکثریت حاکم می‌شود و اقوام معمولاً از نظر عدد در اقلیت هستند؛ در نتیجه در لیبرال دموکراسی، لزوماً اقوام در اداره حکومت دخیل نمی‌شوند.

حسین بشیریه معتقد است در جمهوری اسلامی ایران، تلاش حکومت بر یکسان‌سازی ایدئولوژیک هویت‌ها بوده است و این مسئله سبب شده است گروه‌های فرهنگی متفاوت در برابر این مسئله مقاومت کنند و هویت‌های پراکنده بروز پیدا کنند. وی راه حل این مسئله را در این می‌بیند که تکثر هویت‌ها پذیرفته شود (بشیریه، ۱۳۸۳: ۱۳۱)؛ اما نقدی که به نظر ایشان وارد است این است که اولاً، پیش فرض ایشان در خصوص یکسان‌سازی هویتی در جمهوری اسلامی اشتباه است، بلکه جمهوری اسلامی هویت اقوام را پذیرفته است و این در قانون اساسی به صراحت ذکر شده است؛ ثانیاً، هیچ حکومتی در عمل نمی‌تواند بر اساس خواسته‌ی تمام اقوام و گروه‌ها اقدام کند.

مارکس در کتاب *خانواده مقدس* در بخش مسئله‌ی یهود نظر بور را مطرح می‌کند که معتقد است: «از طرفی گروه‌های اقلیت (که در این کتاب یهودیان را به عنوان نمونه مطرح می‌کند) باید از اقدامات سیاسی مبتنی بر هویت اقلیتی خود اجتناب کنند؛ یعنی فعالیت سیاسی با تکیه بر هویت فرهنگی، مذهبی و... نداشته باشند. از طرف دیگر، حکومت نیز باید مسئله‌ی مذهب را در جامعه ممنوع کند». او سپس این نظر را رد می‌کند و می‌گوید: «ما نمی‌توانیم مذهب را در جامعه نادیده بگیریم؛ بلکه باید بین حریم خصوصی و عمومی تفکیک قائل شویم. مذهب و مسائل فرهنگی به حریم خصوصی افراد مربوط می‌شود و در جامعه نباید بروز پیدا کند؛ همچنین، حکومت نیز نباید به امور مذهبی بپردازد، بلکه باید در امور مربوط به همه‌ی مردم فعال باشد» (مارکس و انگلس، ۱۹۵۶: ۱۱۹-۱۱۷). این در حالی است که ما با این مسئله کاملاً مخالف و معتقد به حکومت دینی هستیم.

دورکیم می‌گوید: «اگر جامعه‌ای بر اساس وحدت اجتماعی شکل بگیرد و روابط بین مردم حول تقسیم کار اجتماعی به وجود بیاید، در این حالت هویت‌های فرهنگی افراد

رنگ می‌بازد و تعامل افراد براساس تقسیم کار اجتماعی و نیازی که به یکدیگر دارند تعریف می‌شود. در این صورت، دیگر گروه‌های فرهنگی و همگرایی آن‌ها از بین می‌رود» (دورکیم، ۱۹۶۰: ۵۵). در این وحدت باید عناصر قدیمی جوامع توسعه پیدا کنند و مدرن شوند. نظم با آزادی و زندگی اجتماعی با لحاظ کردن حقوق فردی همراه شود و ادیان نیز با علم سازگار و تلفیق شوند (دینگلی، ۲۰۰۸: ۷۶).

زیمل در خصوص اقلیت‌های مذهبی می‌گوید: «گروه‌های مذهبی به این صورت هستند که مذهب از عمومی‌ترین عرصه‌های زندگی تا خصوصی‌ترین ابعاد زندگی شخصی آن‌ها نفوذ دارد و افراد تابع آن هستند. به همین دلیل این یک انسجام و پیوند درونی بسیار قوی در میان گروه به وجود می‌آورد و افراد حاضر نیستند به راحتی از هویت مذهبی خود چشم‌پوشی کنند و از طرف دیگر، افراد دیگر را به راحتی در میان خود نمی‌پذیرند؛ از این رو، راه‌حل وی برای مدیریت اقلیت‌های مذهبی این است که اعتقاد به مسائل معنوی را در جامعه کاهش دهیم (زیمل، ۱۹۵۰: ۸۹).

وبر معتقد است: «به وجود آمدن گروه‌های اجتماعی تنها ناشی از مسئله‌ی وراثت نیست بلکه همان اندازه که مسئله‌ی وراثت و نژاد می‌تواند تأثیر داشته باشد، یک اتفاق تاریخی مهم نیز می‌تواند تأثیر داشته باشد» (وبر، ۱۹۷۸: ۳۸۷). ما به آن دسته از گروه‌ها «گروه‌های اقلیتی» می‌گوییم که شباهت‌های جسمی یا آداب و رسوم یا هر دو، یا به دلیل خاطراتی از استعمار و مهاجرت، اعتقاد ذهنی در تبار مشترک خود دارند. از نظر وبر، تنها ویژگی نژادی نیست که اهمیت دارد؛ وبر معتقد است که عامل قومی و نژادی علت اصلی تشکیل یک گروه اقلیت نیست، بلکه تسهیل‌کننده‌ی آن است. معمولاً یک گروه اقلیت در فضای سیاسی شکل می‌گیرد (سانگ هو، ۲۰۰۴: ۳۹۰). از نظر وبر، تعامل با گروه‌های فرهنگی در فضایی به دور از تشنج و سیاست به تعامل سازنده با آن‌ها کمک می‌کند.

اگر بخواهیم نظرات را در این زمینه جمع‌بندی کنیم، برخی مانند مارکس و زیمل معتقدند اصلاً باید مسائل مذهبی را در جامعه کم‌رنگ کرد که به معنی تشکیل حکومت غیردینی است و این در جمهوری اسلامی منتفی است. برخی مانند دورکیم معتقدند اگر جامعه براساس تقسیم کار اجتماعی شکل بگیرد، دیگر هویت‌های فرهنگی متفرقه رنگ می‌بازند. او می‌گوید باید کاری کنیم هویت‌های گروه‌های کوچک رنگ ببازند. وبر نیز معتقد است که با آن‌ها نباید برخورد سیاسی شود تا هویت سیاسی پیدا نکنند.

ادبیات نظری این موضوع عمدتاً بر این سه نظریه‌ی کلی قرار گرفته‌اند؛ اما نظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در تعامل با اهل سنت دارای ابعادی دیگر و جامع‌تر است که در ادامه به آن می‌پردازیم.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کیفی و اکتشافی بوده و جمع‌آوری داده‌ها از طریق مطالعه‌ی کتابخانه‌ای بوده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد انجام شده است. «نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، یک روش‌شناسی اکتشاف نظریه‌ی استقرایی است که به محقق اجازه می‌دهد تا چهارچوبی نظری از ویژگی‌های عمومی یک موضوع را ایجاد کند، در شرایطی که به صورت هم‌زمان، چهارچوب خود را بر مشاهدات یا داده‌های تجربی مبتنی می‌دارد» (یانسی و بری، ۱۹۸۶).

شما زمانی به سراغ نظریه‌پردازی داده‌بنیاد می‌روید که نیازمند یک نظریه یا تبیین کلی از یک فرایند هستید (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۶۹). روند شکل‌گیری نظریه در این روش حرکت از جزء به کل است (بهادری، ۱۳۹۷: ۶۹).

روش‌گردند تئوری یا داده‌بنیاد روشی است که محقق، یک پژوهش را با یک نظریه‌ی مفروض در ذهن آغاز نمی‌کند (مگر در شرایطی که بخواهد آن را اصلاح کند و یا توسعه دهد). بلکه این اجازه را می‌دهد که نظریه خود را از بستر داده نشان دهد (اشتراوس و کوربین، ۲۰۱۵: ۱۲). نظریه‌ای که از این روش به دست می‌آید باید سه ویژگی داشته باشد:

- موضوع مورد مطالعه را کاملاً پوشش دهد.

- به اندازه‌ی کافی عمومیت داشته باشد.

- قابل فهم باشد (گلیسر و اشتراوس، ۲۰۰۶: ۲۴۹).

مراحل انجام روش داده‌بنیاد عبارت‌اند از:

۱- داده‌یابی: محقق باید در گردآوری داده‌ها با توجه به سؤالات بحث در پی جمع‌آوری «مفاهیم حساس» مرتبط با آن باشد (کرسول، ۲۰۰۵: ۳۲۲).

۲- کدگذاری باز: که خود دو مرحله دارد:

- کدگذاری اولیه: در این مرحله براساس مفاهیمی که هر فیش متناسب با موضوع دارد یک کد برای آن انتخاب می‌شود (کرسول، ۲۰۰۵: ۳۳۰).

- کدگذار متمرکز یا بسته: در این مرحله کدهای مشابه با مضامین نزدیک به هم را در یک دسته قرار می‌دهند.

۳- کدگذاری محوری: در این مرحله کدهایی که در کدگذاری باز ثبت شده بود دسته‌بندی می‌شود. کدگذاری محوری دو گام دارد؛ کشف ارتباطات میان مقولات و برقراری ارتباط میان الگوهای منطقی (ابوالمعالی، ۱۳۹۱: ۴۰۸).

۴- کدگذاری گزینشی: در این مرحله کدهای محوری دسته‌بندی می‌شوند (محمدپور، ۱۳۹۲: ۳۴۰).

در پژوهش حاضر ابتدا از طریق جست‌وجوی کلیدواژه‌ای و مطالعه‌ی سخنرانی‌هایی با موضوع وحدت و اهل سنت و نیز در برخی موارد، بررسی رفتار آیت‌الله خامنه‌ای با اهل سنت و همچنین، فرمان‌هایی که در این خصوص داده‌اند ۱۴۰ فیش استخراج شد.

سپس فیش‌ها مسئله‌یابی شدند و کدهای باز و بسته آن‌ها انتخاب شد. براساس کدهای بسته، کدهای محوری و گزینشی نیز انتخاب شدند. در نهایت فیش‌های ذیل چهار کد گزینشی دسته‌بندی شدند و سپس کدها و فیش‌ها سازمان‌دهی شده و به صورت متن درآمد.

اصول و چشم‌اندازها در تعامل با اهل سنت

برخی از نکات مطرح شده از سوی مقام معظم رهبری نشان‌دهنده‌ی اصول و چشم‌انداز ایشان در مواجهه با اهل سنت است. به نوعی می‌توان گفت استراتژی وحدت ایشان ناشی از این نگاهشان به اهل سنت است.

اصل اساسی در تعامل با اهل سنت

از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، هیچ فرقی میان مذاهب مختلف در بهره‌مندی از حقوق شهروندی نیست. «ما وقتی که می‌خواهیم یک ایرانی را به عنوان یک ایرانی به حقوق حق خودش برسانیم، از او سؤال نمی‌کنیم که مذهب و یا حتی دین تو چیست؛ نه

مواطن ماست و از حقوق همشهری‌گری با ما دارد استفاده می‌کند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۸/۲۷).

چشم‌انداز مطلوب برای اهل سنت در جمهوری اسلامی

«مردم مناطق سنی‌نشین شهروند و مواطنین ما هستند و ما می‌خواهیم این‌ها در زیر سایه جمهوری اسلامی، خوب زندگی کنند. غایت مطلوب در آن منطقه این است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۸/۲۷). البته در کنار اینکه امکانات رفاهی در مناطق سنی‌نشین فراهم باشد باید زمینه برای رشد و تعالی معنوی مردم نیز فراهم شود. «ما می‌خواهیم آن روحانیونی که در آنجا هستند، در خط صحیح جمهوری اسلامی حرکت بکنند؛ این هدف است. خط صحیح جمهوری اسلامی چیست؟ اداره و هدایت صحیح مردم، به رشد رساندن و به تکامل الهی رساندن مردم؛ تا آن حدی که خدای متعال مقدراتش را در اختیار ما گذاشته و ما می‌توانیم انجام بدهیم؛ این مقصود اصلی است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۸/۲۷).

تعاملات براساس حقوق شهروندی

همان‌طور که گفته شد، نگاه ما به اهل سنت مانند سایر شهروندان است؛ پس حکومت تعاملاتی براساس شهروند بودن آن‌ها دارد که آن‌ها را در چهار گروه دسته‌بندی کرده‌ایم.

تعامل با نخبگان

همان‌طور که گفته شد، در شکل‌گیری اقلیت‌گرایی، نخبگان یک گروه فرهنگی نقش بسزایی دارند؛ از این رو، تعامل صحیح با نخبگان می‌تواند تأثیر بسزایی در جلوگیری از شکل‌گیری این پدیده‌ی سیاسی - اجتماعی داشته باشد. این مسئله در اندیشه‌ی آیت‌الله خامنه‌ای مورد توجه بوده است. در بررسی تعامل با نخبگان اهل سنت می‌توان نخبگان را به سه دسته تقسیم کرد: نخبگان همراه با نظریه‌ی وحدت و همراه با جمهوری اسلامی، عموم نخبگان و نخبگان مخالف با نظریه‌ی وحدت و ناهمراه با جمهوری اسلامی که استراتژی آیت‌الله خامنه‌ای در تعامل با هر کدام از این گروه‌ها متفاوت بوده است.

جذب نخبگان همراه با انقلاب: تلاش رهبران انقلاب بر این بوده است تا آن دسته از نخبگان اهل سنت که به وحدت اعتقاد دارند و با سیاست‌های جمهوری اسلامی همراه هستند را جذب کنند. آن‌ها این کار را از چند طریق انجام می‌دادند.

میدان دادن به مولوی‌های خوش‌نیت: آیت‌الله خامنه‌ای برای رفع کمبودهای فرهنگی در مناطق سنی‌نشین می‌فرماید: «بایستی تا آنجا که می‌توانید، تلاش بکنید تا ان‌شاءالله در آینده با جزوات، با نوشتجات، با سخنرانی، با وادار کردن بعضی از مولوی‌های خوش‌بیان و خوش‌نیت و خوب که خیلی از آنان بحمدالله خوش‌نیت و خوب هستند این خلأ را پُر کنید و این پوشش را برقرار نمایید» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۸/۲۷).

میدان دادن برای همکاری نخبگان مذاهب: آیت‌الله خامنه‌ای می‌فرماید: مبلغان شیعه و سنی با هم همراهی کنید! همدلی کنید! در موارد اختصاصی خودشان، سنی کار خودش را بکند، شیعه کار خودش را بکند. یک مورد مشترکی هم وجود دارد که با همدیگر کار کنند. این اگر شد، ان‌شاءالله آن وقت روحانیت پیش خواهد رفت» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۸/۴).

علاوه‌بر موارد مذکور، نکاتی است که از شیوه‌ی تعامل رهبران جمهوری اسلامی با اهل سنت قابل فهم است.

یاد کردن از علمای طرفدار وحدت در سخنرانی‌ها: در سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به کرات مشاهده می‌شود ایشان به مناسبت‌های مختلف از علمای اهل سنت یاد می‌کنند و خاطره یا نکته‌ای درخصوص آن‌ها می‌فرمایند.

دیدار با آن‌ها در سفرهای استانی: در سفرهای استانی آیت‌الله خامنه‌ای به مناطق سنی‌نشین مشاهده می‌شود که در دیدار با علما حتماً علما و طلاب اهل سنت نیز دعوت می‌شوند. علاوه‌برآن، با برخی از علمای آن‌ها که آشنایی قدیمی وجود دارد، دیدار خصوصی هم انجام می‌شود.

پیام تسلیت: اگر برای علمای اهل سنت اتفاق ناگواری رخ دهد، آیت‌الله خامنه‌ای به این مناسبت پیام تسلیت صادر می‌کنند که این نشان‌دهنده‌ی اهمیت به آن‌هاست.

توجه داشتن به عموم نخبگان منطقه: عموم نخبگان مناطق سنی‌نشین به‌ویژه نخبگان دینی آن‌ها مورد توجه رهبران جمهوری اسلامی هستند. همچنین، آیت‌الله خامنه‌ای به نمایندگان خود در استان‌ها، توجه و سفارش به امور اهل سنت و علمای آن‌ها را به صورت ویژه به‌عنوان مسئولیت‌های آن‌ها درج می‌کنند. برای مثال ایشان در حکم انتصاب نماینده‌ی ولی فقیه در استان کردستان ذکر می‌کنند: «نسبت به علمای محترم محلی و به‌خصوص علمای محترم شافعی و اهل سنت و دیگر اقشار مردم غیور منطقه، رعایت ویژه‌ای را مبذول دارید» (آیت‌الله خامنه‌ای، حکم انتصاب، ۶۸/۶/۹).

کم توجهی به نخبگان غیرهمسو با نظریه‌ی وحدت و انقلاب اسلامی: آیت‌الله خامنه‌ای مخالفان نظر وحدت را در بیان محکوم می‌کنند. در عمل نیز با کم توجهی به نخبگان غیرهمسو با انقلاب اسلامی و تفرقه‌افکن از مورد توجه قرار گرفتن آن‌ها خودداری می‌کنند. این در تعامل با برخی از چهره‌های شناخته‌شده‌ی اهل سنت که غیرهمسو با وحدت هستند به وضوح مشاهده می‌شود.

ابعاد فرهنگی و اجتماعی وحدت

استراتژی‌های مدیریت عوامل فرهنگی و اجتماعی

تأکید بر نقاط مشترک: «یک میلیارد انسان در دنیا هستند که درباره‌ی خدا و پیامبر و نماز و حج و کعبه و قرآن و بسیاری از احکام دینی، با هم یک عقیده دارند؛ یک چند مورد اختلاف هم دارند. این‌ها ببینند همان چند اختلاف را بگیرند، باهم بچنگند تا آن کسی که با اصل خدا و پیامبر و دین و همه چیز مخالف است، کار خودش را انجام بدهد. آیا این عاقلانه است؟» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۹/۷/۱۱).

گفت‌وگو میان مذاهب: «در تقریب همان‌طور که مکرر گفته شده، غرض این است که فرقه‌های اسلامی، در مقام فکر و اعتقاد به یکدیگر نزدیک بشوند. ای بسا برخی از تصورات فرق نسبت به یکدیگر، با مباحثه و مذاکره، به استنتاج خوبی منتهی بشود و بعضی از افکار به‌طور واقعی به هم نزدیک بشود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

همراهی با اهل سنت برای تبلیغ مذهب خود: آیت‌الله خامنه‌ای در حکمی که برای نماینده‌ی خود در استان سیستان و بلوچستان می‌زنند به ایشان می‌فرمایند: «وظیفه‌ی شماست که به هدایت فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی و هماهنگ ساختن نهادهای مسئول در این زمینه و کمک و نظارت نسبت به مراکزی که مسئولیت آنان تبلیغ معارف والای اسلام است، اقدام نمایید» (آیت‌الله خامنه‌ای، حکم انتصاب، ۶۹/۷/۲۹).

برقراری ارتباط با علمای اهل سنت: یکی از پیش‌نیازهای تعامل مردم با هم تعامل مناسب نخبگان با یکدیگر است. وقتی مردم در میان نخبگان تعامل دوستانه ببینند، این تعامل دوستانه به بدنه‌ی مردم نیز سرایت می‌کند؛ از این رو، آیت‌الله خامنه‌ای به مناسبت‌های مختلف از نخبگان اهل سنت یاد می‌کنند و یا با آن‌ها دیدار دارند.

دوری از رفتار تفرقه‌آمیز: «تشدید اختلافات در دنیای اسلام ممنوع است. ما با رفتارهایی که بعضی از گروه‌های شیعه انجام می‌دهند که موجب اختلاف می‌شود،

مخالفیم. ما صریحاً گفته‌ایم که با اهانت به مقدسات اهل سنت مخالفیم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۴/۵/۲۶).

ابعاد اقتصادی وحدت

همان‌طور که گفته شد، یکی از زمینه‌های به‌وجود آمدن اقلیت‌گرایی در میان اهل سنت محرومیت یا احساس محرومیت اقتصادی است. این مسئله‌ای است که در بیانات رهبران جمهوری اسلامی به آن کمتر اشاره شده است؛ اما در توصیه‌ها و سیاست‌های ابلاغی آن‌ها توجه به بعد اقتصادی مناطق سنی‌نشین به‌وضوح دیده می‌شود. در ادامه به برخی از این موارد اشاره می‌کنیم.

- تأکید بر راه‌اندازی کارخانه‌های تعطیل‌شده با هدف محرومیت‌زدایی از منطقه.^(۱)
 - موافقت با برداشت از صندوق ذخیره ملی برای تقویت زیرساخت‌های مبادلاتی.^(۲)

- تأکید بر توسعه‌ی سواحل مکران که دو جنبه دارد: اول، رشد اقتصادی مناطق سنی‌نشین که در استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان هستند؛ دوم، اهمیت استراتژیک این مناطق. ایشان در این خصوص می‌فرمایند: «مسئله آبادسازی سواحل مکران نیز جزء کارهای اساسی است که باید با همکاری دولت، برنامه‌های موردنظر در این منطقه با سرعت بیشتری دنبال شود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۳/۹/۹). طرح توسعه‌ی سواحل مکران تأثیر بسیار مهمی در اقتصاد مناطق سنی‌نشین استان سیستان و بلوچستان دارد. وزیر راه و شهرسازی دولت دوازدهم، آقای اسلامی، در خصوص اهمیت ورود رهبری به این مسئله می‌گوید: «دستور رهبر معظم انقلاب برای انتقال نیروی دریایی ارتش از بوشهر به سواحل مکران یکی از موتورهای پیشران این منطقه بود» (اسلامی، نشست خبری، ۹۸/۹/۱۵). همچنین، «رهبر معظم انقلاب اسلامی توجه ویژه‌ای به آبادانی و توسعه سواحل مکران داشتند و دستورات لازم را نیز در این خصوص صادر کرده‌اند» (لاریجانی، سخنان در حاشیه بازدید، ۹۸/۱۰/۲۴).

- توجه به اقتصاد معیشتی مردم مناطق محروم: آیت‌الله خامنه‌ای علاوه بر اینکه به طرح‌های توسعه‌ی اقتصادی در استان‌های سنی‌نشین تأکید دارند، تا زمان به ثمر رسیدن طرح‌ها مانع از مشاغل کاذب نیز نمی‌شوند. ایشان در زمانی که فرمان مبارزه‌ی جدی با قاچاق را دادند، کولبران و سوختبران را که عمدتاً ساکنان مناطق سنی‌نشین بلوچستان و

کردستان هستند را استثنا می‌کنند و می‌گویند: «با آن‌ها اگر برخورد هم نشود اشکالی ندارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۵/۲/۸).

ابعاد سیاسی تاریخی وحدت

احساس تبعیض سیاسی و تاریخی نیز از دیگر عوامل زمینه‌ساز برای به‌وجود آمدن اقلیت‌گرایی در میان یک گروه فرهنگی است. نظرات رهبران جمهوری اسلامی در این خصوص مبنی بر نادیده گرفتن مذهب در امور سیاسی و نادیده گرفتن اختلافات تاریخی است. در ادامه به بررسی نظرات آنان می‌پردازیم.

- برابری مسلمین در حقوق سیاسی در چهارچوب قانون اساسی و شرع: ایشان در خصوص برابری از حقوق سیاسی فرموده‌اند: «همه ارکان جمهوری اسلامی موظف‌اند بر اساس معارف دینی و قانون اساسی هیچ‌گونه تبعیض و نابرابری بین ایرانیان از هر قوم و نژاد و مذهبی روا ندارند» (آیت‌الله خامنه‌ای، نامه دفتر رهبری، ۹۶/۵/۳۱). به این ترتیب، مشخص است که از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، سیاست کلی نظام برابری شیعه و سنی در چهارچوب شرع و قانون اساسی است.

- برقراری ارتباط با متنفذین جهت امور سیاسی منطقه: «من خودم در سال ۵۸ به بلوچستان رفتم؛ همه‌ی این خوانین درجه‌ی یک بلوچستان به ایرانشهر آمدند و با من ملاقات کردند تا شاید بتوانند تقرب و تحبیبی پیدا کنند. من سیاست جمهوری اسلامی را برای آنان روشن کردم. خوانین امیدی پیدا نکردند. البته کسانی بودند که این سیاست را قبول نداشتند. ما نمی‌خواستیم در آنجا سیاست اعمال کنیم» (۷۰/۸/۲۷). البته الآن تعاملات سازنده‌ای با متنفذین شکل گرفته است.

استراتژی وحدت

پس از آنکه آن‌ها از حقوق شهروندی خود برخوردار شدند؛ در هر صورت نمی‌توان اختلافات فکری و فرهنگی خود را با آن‌ها نادیده گرفت. استراتژی آیت‌الله خامنه‌ای برای این مسئله وحدت است.

ابعاد نظری وحدت

وحدت مسلمانان یک‌سری پشتوانه‌ها و ابعاد نظری دارد که پایه‌های آن را تشکیل می‌دهند. در این قسمت به مبانی نظری پشتوانه‌ی وحدت می‌پردازیم.

مبانی دینی وحدت

وحدت تنها یک ایده برای جذب اهل سنت نیست، بلکه مبنایی دینی دارد. در ادامه به برخی آیات و روایات که در این زمینه توسط آیت الله خامنه‌ای مطرح شده اشاره می‌شود.

برادری مؤمنان با یکدیگر: «امروز انگیزه برای ایجاد نابرداری زیاد است که از خارج بیایند و این برادری را به نابرداری تبدیل کنند. همه باهم برادرند؛ "أَنَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ" خیلی‌ها انگیزه دارند که به مناطقی از ایران از جمله بلوچستان بیایند و نابرداری ایجاد کنند. شما بایستی مراقب این توطئه‌ها باشید» (آیت الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۸/۲۷).

مؤمن برادر مؤمن: چنان‌که در روایت آمده است: «المؤمن اخ المؤمن لأبيه و أمه» مؤمن، برادر پدر و مادر مؤمن است. امروز، بیشتر از همیشه باید به وحدت کلمه مسلمین اهمیت داد؛ چون اختلاف، راه همیشگی نفوذ دشمنان در جوامع اسلامی است» (آیت الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۷/۵).

شرکت در نمازهای جماعت اهل سنت: «این قدر ما روایات در ثواب شرکت در نماز جماعت اهل سنت در زمان ائمه (علیهم‌السلام) داریم که روایت دارد که در مسجد الحرام پشت سر این‌ها نماز بخوانید، مثل اینکه پشت سر پیغمبر نماز خوانده‌اید. این معنایش چیست؟ معلوم است که امام صادق (علیه‌السلام) نماز آن امام جماعت را با نماز پیامبر مقایسه نمی‌کند. مقایسه با نماز یک پیرو خودش هم نمی‌کند، اما می‌گوید پشت سر او نماز بخوانید. این یعنی چه؟ این نمایش وحدت است» (آیت الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۸/۴).

هدف از وحدت

مسئله این است که ما چرا به دنبال وحدت بین مذاهب هستیم و از این وحدت چه هدف و غایتی داریم. در بیانات آیت الله خامنه‌ای به دو هدف اشاره شده است:

اول، اعلا‌ی کلمه‌ی اسلام: «اتحاد مسلمین و صفای دل برادران مسلمان با یکدیگر، شرط اصلی اعلا‌ی کلمه‌ی اسلام است» (آیت الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۷/۵).

دوم، دفاع از قرآن و سنت و احیای امت اسلام: «ایران به دنبال ایرانی کردن اعراب یا شیعی کردن سایر مسلمین نیست؛ ایران به دنبال دفاع از قرآن و سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم‌الصلاة و السلام) و احیای امت اسلامی است» (آیت الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۰/۱۱/۱۴).

اهمیت و ضرورت وحدت

«امروزه وحدت یک مسئله‌ی حیاتی است. نه اینکه بگوییم برای جمهوری اسلامی حیاتی است (البته اهمیتش برای جمهوری اسلامی جای شک نیست)؛ اما حقیقتاً برای اسلام و دنیای اسلام حیاتی است. شما ملاحظه کنید، امروز دنیا به سمت بلوک‌بندی می‌رود؛ یعنی هرچند کشور در گوشه‌ای، به ادنی مناسبتی با هم اتحاد و اتفاق پیدا می‌کنند ... علت هم این است که در این دنیا می‌فهمند که هر واحدی، به تنهایی قادر بر تأمین نیازهای خودش (از جمله نیاز دفاع از خود) نیست و باید با هم دست‌به‌یکی کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۱۰/۵). «در عرصه داخلی نیز وحدت اقوام ایرانی، وحدت مذاهب اسلامی، وحدت جریان‌های گوناگون سیاسی، تضمین‌کننده ابهت کشور است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۲/۲۸). «و اگر وحدت نباشد این ابهت از بین می‌رود: «و تذهب ریحکم» یعنی چه؟ یعنی همین دیگر. وقتی اختلاف پیدا شد، وقتی تفرقه پیدا شد، وقتی نسبت به هم سوءظن وجود داشت، وقتی یکدیگر را خائن دانستیم، طبیعی است که با هم همکاری نخواهیم کرد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۲/۲۳).

«پس امروز «تقریب» یک هدف فوری، یک غرض الهی و یک فکر حیاتی است و باید دنبال بشود. این خلأ زمان است که بیش از همه زمان‌های دیگر ما باید آن را پر کنیم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

تعریف و منظور جمهوری اسلامی از وحدت

«یکی از مسائلی که سبب شده است وحدت در جامعه محقق نشود، تعبیر نادرست و تصورات غلط از وحدت است. گاهی طرفداران مذاهب فکر می‌کنند مراد از وحدت تغییر اعتقادات یکدیگر است. در صورتی که مسئله، مسئله این نیست که شیعه یا سنی، عقاید یکدیگر را قبول کنند؛ نه هرکسی عقیده خودش را دارد، هرکسی تابع استدلال است و به هر عقیده‌ای رسید، درست است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۲۵).

«اگر ما می‌گوییم که شیعه و سنی در کنار هم قرار بگیرند، یعنی شیعه، شیعه بماند؛ سنی هم سنی بماند. ما چه موقع به عالم تسنن گفته‌ایم که منظورمان از وحدت این است که شما شیعه بشوید؟! ما چنین چیزی نگفته‌ایم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۹/۷/۱). «وحدت به معنای احساس برادری است و همین که هر طرفی احساس کند که دیگری

هم مسلمان است و حق اسلامی او را بر گردن خود احساس کند و متقابلاً او هم به همین ترتیب عمل نماید» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۱۰/۵).

محور وحدت

مسلمین باید حول مشترکات، وحدت پیدا کنند. این مشترکات عبارت‌اند از: توحید، پیغمبر، قرآن که عموماً مورد توجه قرار می‌گیرد و در بیانات مقام معظم رهبری و امام خمینی (ره) مورد توجه قرار گرفته است. آیت‌الله خامنه‌ای حدیث ثقلین و اهل بیت را به‌عنوان عامل وحدت معرفی می‌کنند و می‌فرمایند: «در صدر فعالیت‌های مرحوم آیت‌الله بروجردی (رضوان‌الله تعالی علیه) برای تقریب آن‌طور که من شنیدم و تاحدودی اطلاع دارم توجه به «حدیث ثقلین» بود که بین مذاهب مختلف اسلامی مورد اتفاق است و متواتراً آن را نقل کرده‌اند. به همان شکلی که شیعه آن را نقل کرده، کتب برادران اهل سنت هم پُر است؛ اگرچه به شکل دیگری هم نقل کرده‌اند، به هر حال، مسئله اهل بیت و نظیر آن را که مورد قبول همه مسلمین است و همه مسلمین به آنان ارادت دارند و آنان را دوست می‌دارند و هرکدام به نحوی به آنان عقیده دینی دارند، محور قرار بدهند. در خود اسلام می‌شود مواردی را از متون اسلامی پیدا کرد که پایه‌های تقریب باشد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

همچنین، از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، کتاب *الغدیر* و واقعه‌ی غدیر می‌تواند عامل وحدت باشد. ایشان می‌فرمایند: «مرحوم شهید مطهری (رضوان‌الله علیه) قبل از انقلاب یک مقاله مفصلی درباره کتاب *الغدیر* علامه امینی نوشتند و ثابت کردند که این کتاب وسیله وحدت مسلمین است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۱۸).

نگاه راهبردی به وحدت

برخی از افراد می‌گویند نگاه جمهوری اسلامی به وحدت به‌عنوان یک تاکتیک برای مدیریت اهل سنت است. این در حالی است که علاوه بر مبانی دینی که برای وحدت ذکر شد، که خود نشان‌دهنده این است که نگاه به وحدت یک اعتقاد دینی است نه اندیشه‌ی تاکتیکی، رفتار رهبران شیعه در دوران مختلف و پیش از انقلاب اسلامی نشان‌دهنده‌ی این نکته است که نگاه به وحدت یک نگاه راهبردی است. «مرجع بزرگی مثل مرحوم آیت‌الله بروجردی که مرجع کل دنیای شیعه در زمان

جوانی ما بود، طرفدار جدی وحدت اسلامی بودند، طرفدار جدی تقریب مذاهب اسلامی بودند؛ با بزرگان علمای دنیای اسلام و اهل سنت مراوده داشتند، گفت‌وگو داشتند؛ این یک اعتقاد است، یک اعتقاد قلبی و عمیق است. بعضی‌ها تصور می‌کنند یا وانمود می‌کنند که این یک تاکتیک سیاسی است؛ نه این جور نیست؛ این یک ایمان قلبی است؛ معتقدیم به این و معتقدیم که خدای متعال این را از ما خواسته است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۸/۸/۲۴).

«قبل از اینکه نظام اسلامی تشکیل بشود، برادران ما، بزرگان نهضت، بزرگان مبارزه انقلابی در آن روز (که هنوز خبری از حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی نبود) در جهت وحدت شیعه و سنی تلاش می‌کردند. من خودم در بلوچستان تبعید بودم. از آن زمان تا حالا با علمای سنی حنفی شهرهای بلوچستان - ایرانشهر و چابهار و سراوان و زاهدان - با آن‌هایی که بحمدالله زنده هستند، رفیقیم، نزدیکیم، صمیمی هستیم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۰/۷/۲۵).

علاوه بر اینکه از نظر رهبران انقلاب اسلامی وحدت یک امر استراتژیک است، آیت‌الله خامنه‌ای معتقد است این تنوع فرهنگی در ایران یک فرصت است: «این را همه بدانند؛ نظام اسلامی تنوع اقوام را در کشور بزرگ و سرفرازمان یک فرصت می‌داند. سنت‌های مختلف، آداب و عادات مختلف و استعدادهای گوناگون و متنوع، یک فرصت است که اجزای گوناگون این ملت بتوانند یکدیگر را تکمیل کنند: با مراودات درست و با همزیستی و اتحاد کامل. برای ملت ما این یک افتخار است که چنین نگاهی به مسئله تنوع اقوام دارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۲/۲۲).

سطوح وحدت

در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، وحدت از دو وجه رتبه‌بندی شده است.

مراتب وحدت در دین و عقاید

وحدت در مسائل دینی به معنی همفکری در مسائل دینی عقاید و فقه است. از این منظر «وحدت در سه مرحله است: هم در مرحله اعتقاد، هم در مرحله احکام فقهی و هم در مرحله همکاری عملی. در نهایت و شاید مهم‌تر از همه نتایج تقریب، تقریب عملی است؛ یعنی همکاری مسلمین با یکدیگر، منهای احساس جدایی عقیدتی فرقه‌ای» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

مراتب وحدت در سیاست

«وحدت مراتبی دارد؛ اتحاد دنیای اسلام مراتبی دارد؛ پایین‌ترین مرتبه‌اش این است که جوامع اسلامی، کشورهای اسلامی، دولت‌های اسلامی، اقوام اسلامی، مذاهب اسلامی، علیه هم دست به تعرض نزنند ... البته بالاتر از این، این است که در مقابل دشمن مشترک هم دست‌به‌دست هم بدهند، اتحاد واقعی و کافی داشته باشند، از یکدیگر دفاع کنند ... از این بالاتر هم این است که کشورهای اسلامی و ملت‌های اسلامی هم‌افزایی داشته باشند. ... مرحله‌ی بالاتر هم این است که همه دنیای اسلام متحد بشوند در جهت رسیدن به تمدن نوین اسلامی. این چیزی است که جمهوری اسلامی هدف غایی قرار داده: رسیدن به تمدن اسلامی» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۸/۸/۲۴).

ابعاد عملی وحدت

پس از آنکه به مباحث نظری پیرامون وحدت از نگاه رهبران انقلاب اسلامی پرداخته شد، جای دارد راهکارها و سازوکارهایی که برای رسیدن به استراتژی وحدت مدنظر آنان است بررسی شود.

موظفین نسبت به وحدت

برای رسیدن به وحدت اسلامی گروه‌های مختلف جامعه‌ی اسلامی وظیفه دارند. در ادامه به برخی از این گروه‌ها که نقش اساسی‌تری از نگاه رهبران انقلاب اسلامی دارند اشاره می‌شود.

«علما و روحانیون مذاهب: یک امور مشترکی وجود دارد؛ یک دردهای مشترکی هست که درمان‌های مشترکی دارد. عالم شیعه در بین مردم خود، عالم سنی در بین مردم خود نفوذ دارند؛ از این نفوذ استفاده کنند، این مشکلات مشترک را برطرف کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۸/۸/۴).

همچنین، در زمان وقوع حوادث تفرقه‌افکن «لازم است علما و معتمدان اهل تسنن مواضع قاطع خود را در بیزاری از مفسدانی که به نام دفاع از اهل سنت دست به چنین جنایاتی می‌زنند، بار دیگر صریحاً ابراز نموده مردم را از کید و مکر دشمن آگاه سازند و نیز لازم است علما و متنفذان شیعه همگان را از نیت شوم دشمنان که ایجاد کینه‌های مذهبی و قومی است مطلع ساخته از واکنش‌های نسنجیده و عصبی جلوگیری نمایند» (آیت‌الله خامنه‌ای، پیام، ۸۸/۳/۸).

دولت‌ها: «دولت‌ها هم باید نهایت کمک را به همین اتحاد و یگانگی و همدلی

بکنند. این امت اسلامی، اگر وزن واقعی خود را پیدا بکند، آن وقت پشتیبان این دولت‌ها خواهد بود و دولت‌های اسلامی دیگر مجبور نخواهند شد به خاطر ضعف و ترسشان به دامن امریکا یا انگلیس پناه ببرند؛ چون امت اسلامی پشت سر آنهاست» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۲۵).

نمایندگان ولی فقیه: آیت‌الله خامنه‌ای همواره در احکامی که برای نمایندگان ولی فقیه در مناطق سنی نشین صادر می‌کند وظیفه‌ی آنها برای ایجاد رویکرد وحدت‌آفرین را متذکر می‌شوند.

نخبگان سیاسی و دانشگاهی: «در درجه‌ی اول نخبگان سیاسی، دینی، دانشگاهی و نخبگان حوزه‌های علمیه باید مسئله وحدت را جدی بگیرند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۱/۱۱/۱۰).

مؤسسه‌ی تقریب مذاهب اسلامی: «ما گفتیم یک عده از علما و متفکران دور هم بنشینند و در سطح علمی و فرهنگی، برای تقریب و نزدیک کردن، «مؤسسه تقریب بین المذاهب الإسلامیه» را به وجود آورند. این‌ها بنشینند ببینند، در مسائل علمی و دینی، چقدر می‌توانند با یکدیگر همکاری و کار کنند. این کار، کاری است که خدای متعال از آن راضی است و سرنوشت اسلام به این‌طور کارهاست» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۹/۷/۱۱).

چالش‌های روبه‌روی تعامل سازنده با اهل سنت

تعامل سازنده‌ی مسلمانان موانعی نیز دارد. این چالش‌ها را می‌توان دو دسته کرد. دسته اول دشمنانی هستند که با هدف تفرقه‌افکنی این کار را انجام می‌دهند که آنها معمولاً تحت نقشه‌های استکبار این کار را می‌کنند. دسته‌ی دوم افرادی هستند که از روی جهالت کارهایی را می‌کنند که سبب تفرقه می‌شود.

دشمنان و استکبار

استکبار جهانی، که در پی غارت کردن کشورهاست، بیشترین ضرر را از وحدت مسلمانان می‌خورد. به همین خاطر، آنها تمام تلاش خود را برای برهم زدن روابط مسلمانان انجام می‌دهند. در ادامه به بررسی ابعاد این مسئله می‌پردازیم.

هدف از تفرقه‌افکنی

دشمنان از تفرقه‌افکنی میان مذاهب اسلامی اهداف گوناگونی را دنبال می‌کنند؛ در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

- اسلام‌زدایی و تضعیف قدرت مسلمانان: «انگیزه تلاش‌های دشمنان این است که از

تحقق آرزوی سیادت و حاکمیت اسلام که امروز به مراحل عملی نزدیک می‌شود جلوگیری کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

- جلوگیری از انتشار تفکر جمهوری اسلامی: «اصل «ایجاد اختلاف»، با این انگیزه است که می‌ترسند از اینکه تفکرات اسلام ناب، اسلام جهاد، اسلام استقلال، اسلام عزت و هویت، اسلامی که تسلط بیگانگان و دشمنان را بر امت اسلامی گناه می‌داند و آن را به هیچ قیمت نمی‌پذیرد، از ایران به بقیه جوامع اسلامی سرایت کند و مشکل را برای آن‌ها چند برابر کند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۶/۵/۲۸).

روش‌های اختلاف‌افکنی دشمنان

دشمنان برای اختلاف‌افکنی از روش‌های متفاوتی استفاده می‌کنند. در ادامه به برخی از این روش‌های اشاره می‌شود.

- اجیر کردن عده‌ای برای تفرقه: «ما دیدیم در داخل جامعه خودمان که کسانی از طرف دشمنان تحریک شدند (با نشانه، نه از روی حدس؛ حقیقتاً از طرف دشمنان تحریک شدند) تا به عنوان دفاع از تشیع، به عنوان زدن سنگ تشیع به سینه، کارهایی بکنند و حرف‌هایی بزنند که طرف مقابل را، جامعه اهل سنت را، آشفته کند؛ دل‌های آن‌ها را منقلب بکند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۱۸).

- ایجاد درگیری‌های مذهبی: «تا آنجایی که من در تاریخ یادم می‌آید، درگیری‌ها و تعارضات و جنگ‌های مذهبی بین مسلمین به وسیله قدرتمندان هدایت شده است. از زمان بنی‌عباس و آن جنگ‌هایی که بین مکاتب کلامی تازه تأسیس شده‌ی آن روزگار اتفاق افتاد و آن کشتارهای متقابل گاهی این خلیفه بود، طرفدار این فکر بود؛ گاهی خلیفه‌ی دیگر بود، طرفدار فکر دیگری بود تا زمان‌های بعد، همواره دست‌هایی طرفداران عقاید مختلف اسلامی را به جان هم انداختند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

- کم‌رنگ کردن نقاط اشتراک و پررنگ کردن نقاط اختلاف: «یکی از ابزارهای همیشه مورد استفاده‌ی دشمنان ملت‌های مسلمان برای اختلاف، مسئله‌ی اختلافات مذهبی، شیعه و سنی و از این قبیل بوده. دعوا درست کنند، اختلاف ایجاد کنند، یک چیز کوچک را بزرگ کنند، برجسته کنند؛ این همه نقاط اشتراک را که بین برادران سنی و شیعه هست، کوچک کنند، ضعیف کنند؛ این کاری است که دائم انجام گرفته است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۰/۷/۲۵).

- بدگویی از مذاهب پیش دیگر مذاهب: «سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی اسرائیل و امریکا و همه هستند، برای اینکه این اختلاف را عمیق کنند. شایعات درست می‌کنند؛ با فلان مسئول یک کشور سنی، طوری حرف می‌زنند که احساس کند شیعه به‌عنوان یک خطر دارد او را تهدید می‌کند. اینجا با جامعه‌ی شیعیان (مسئولان کشور شیعه و بقیه کشورهای شیعه‌ها) که در آن‌ها شیعه هستند) طوری حرف می‌زنند که احساس کنند اهل سنت دارند آن‌ها را تهدید می‌کنند و هستی و هویت آن‌ها را از بین می‌برند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۶/۵/۲۸).

گروه‌های دشمن

گروه‌های مختلفی دشمنان وحدت مسلمانان هستند. البته همه‌ی گروه‌های سازمان‌یافته تحت اشراف مستکبران هستند؛ اما با هویت‌های متفاوت هستند و شیوه‌ی رفتار آن‌ها متفاوت است.

استکبار جهانی

«امروز اصرار استکبار در دنیای اسلام بر ایجاد تفرقه است. راه‌های دیگر را رفتند؛ اما ناکام ماندند. شما ملاحظه کنید امریکا در دو، سه تصرفی که در منطقه خاورمیانه کرد، در همه بی‌استثنا شکست خورد ... چند راه برای شکست وارد آوردن به بیداری اسلام - که منشأ آن هم برافراشته شدن پرچم جمهوری اسلامی در ایران است - در مقابل آن‌ها باقی مانده است. یک راه عمده آن‌ها همین مسئله شیعه و سنی است که بگویند جمهوری اسلامی ایران، جمهوری شیعه است و آن را در مقابل جامعه بزرگ اهل تسنن قرار دهند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۱۸).

وهابیت

«امروز، آن دستی که امریکا علیه وحدت تجهیز کرده، عبارت از همین دست پلید وهابیت است... از اول، وهابیت را برای ضربه‌زدن به وحدت اسلام و ایجاد پایگاه در بین جامعه مسلمان‌ها به‌وجود آوردند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۱۰/۵).

تکفیری‌ها

پس از وهابیت ابزار دیگر استکبار برای تفرقه‌اندازی میان مسلمانان تکفیری‌ها هستند. «خطر بزرگ تکفیری‌ها این نیست که بی‌گناهان را می‌کشند، آن هم جنایت است، بزرگ است؛ اما خطر بزرگ این است که دو گروه شیعه و سنی را نسبت به هم بدبین می‌کنند؛ این خیلی خطر بزرگی است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۲/۱۲/۱۵).

جهالت برخی پیروان مذاهب

«نمی‌خواهیم بگوییم اختلاف شیعه و سنی همیشه مربوط به استعمار بوده، نه؛ احساسات خودشان هم دخیل بوده؛ بعضی از جهالت‌ها، بعضی از تعصب‌ها، بعضی از احساسات، بعضی از کج‌فهمی‌ها دخالت داشته؛ لیکن وقتی استعمار وارد شد، از این سلاح حداکثر استفاده را کرد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۲۵).

مقابله با تهدیدکنندگان وحدت

همان‌طور که پیش‌ازین گفته شد، در بحث وحدت همان اندازه که به‌صورت ایجابی اقدامی می‌شود باید دوبرابر آن برای نفی عوامل تفرقه‌زا اقدام شود؛ زیرا یک اتفاق تفرقه‌افکن می‌تواند حاصل سال‌ها تلاش برای به‌وجود آمدن وحدت را بی‌اثر کند. به همین خاطر است که ما معتقدیم «حتی اگر تکلیف شرعی‌ای هم احساس کردیم، ولی دیدیم عمل به این تکلیف ممکن است مقداری تشنج به‌وجود آورد و وحدت را از بین ببرد، قطعاً انجام آنچه تصور می‌کردیم تکلیف شرعی است، حرام است و حفظ وحدت واجب خواهد بود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۶۸/۴/۱۲). الآن دلارهای نفتی دارد یک جاهایی صرف می‌شود؛ بنده خبر دارم، اطلاع دارم. این‌ها گزارش‌هایش غالباً گزارش‌هایی است که پخش نمی‌شود. در بعضی از کشورهای اسلامی مثل ریگ پول می‌ریزند برای اینکه در بین سنی‌ها اجتماع ضد شیعه درست کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۹۰/۷/۲۰).

اما نکاتی است که برای مقابله با این تهدیدها مطرح شده است:

- **بی‌توجهی به اختلاف‌افکنی‌های دشمنان:** «اصحاب عقاید مختلف بایستی به وسوسه‌ی دشمن گوش نکنند، به جان هم نیفتند، با هم دشمنی نکنند و نسبت به هم کارشکنی نکنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۵/۱۰/۲۵).

- **آگاه‌سازی مردم:** «فرزندگان شیعه و سنی در همه‌ی کشورها باید اغراض پلید دشمنان را در ایجاد و تقویت تروریسم فرقه‌ای برای همگان تبیین کنند و آنان را از خطر بزرگ فتنه‌های مذهبی که آرزوی بزرگ دشمنان اسلام است، برحذر دارند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۸۹/۴/۳۰).

- **نگاه هوشمندانه به توطئه‌های دشمنان:** «آنچه وحدت را تضمین می‌کند، این است که اولاً، به توطئه‌ی دشمن هوشمندانه نگاه کنند؛ ثانیاً به آن مواردی از اسلام که این تقریب را تضمین می‌کند، بیشتر فکر کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۷۰/۷/۱).

- **ناامید کردن دشمنان از تفرقه‌افکنی:** «من اصرار دارم که در سراسر کشور، چه آن

مناطقى كه سنى و شيعه در کنار هم زندگى مى‌كنند، چه آن مناطقى كه فقط شيعه‌اند، يا آن مناطقى كه فقط سنى هستند، همه جورى رفتار كنند كه دشمن بفهمد در اين كشور نمى‌تواند به بهانه اختلاف مذهب، ميان مذاهب اسلامى اختلاف ايجاد كند» (آيت‌الله خامنه‌اى، بيانات، ۹۰/۷/۲۵).

نتيجه‌گيرى

اصل كليدى در اندیشه‌ى آيت‌الله خامنه‌اى براى تعامل با اهل سنت كه آن را با ساير انديشمندان متمايز مى‌كند نگاه فرصت‌محور به تنوع فرهنگى است. در اين نگاه، نه تنها اهل سنت تهديد نيستند، بلكه فرصت هستند. البته براى استفاده از اين فرصت بايد ملاحظاتى را مدنظر داشت. اول بايد زندگى براساس حقوق شهروندى براى آن‌ها فراهم باشد. دوم، براساس استراتژى وحدت، اختلافات ميان فرهنگى برطرف شود. سوم، عوامل تهديدكننده‌ى تعامل سازنده‌ى ميان مذاهب اصلاح شوند. در ادامه و جهت درك بهتر موارد پيش گفته، تعامل با اهل سنت از نگاه مقام معظم رهبرى در قالب كدهاى، در جدول زير ارائه مى‌شوند.

جدول شماره ۱: تعامل با اهل سنت از نگاه مقام معظم رهبرى

موضوع محورى	كدهاى گزينشى	كدهاى محورى	كدهاى بسته	
تعامل با اهل سنت از نگاه حضرت آيت‌الله خامنه‌اى	اصول و چشم‌اندازها در تعامل با اهل سنت	اصول اساسى در تعامل با اهل سنت	محور اسلام نه مذهب	
			برابرى مردم فارغ از دين و مذهب	
	حفظ هويت ايرانى اسلامى			
	تعامل سازنده براساس حقوق شهروندى	چشم‌انداز مطلوب در تعامل با اهل سنت	رشد در مسير تكامل اهلى زندگى خوب در سايه‌ى جمهورى اسلامى	رشد در مسير تكامل اهلى
				تعامل با اهل سنت
		تعامل با نخبگان	توجه به امور اقتصادى	توجه به امور فرهنگى-اجتماعى
			توجه به امور سياسى-تاريخى	توجه به امور سياسى-تاريخى
	توجه به امور سياسى-تاريخى		توجه به امور سياسى-تاريخى	
	ابعاد نظرى	مبانى دينى وحدت	آيات و روايات	

اعلای اسلام	هدف از وحدت	وحدت	
دفاع از قرآن و سنت			
یک غرض الهی و یک فکر حیاتی	اهمیت و ضرورت وحدت		
سوء استفاده‌ی دشمنان از تفرقه			
ناتوانی از رسیدن به قله‌ها به تنهایی			
حفظ قدرت و شوکت جامعه‌ی اسلامی	منظور از وحدت		
مسلمان دانستن طرف مقابل			
اتحاد در عین حفظ عقاید			
همراه کردن مردم با انقلاب برداشت غلط از وحدت: شیعه کردن اهل سنت			
پیامبر اکرم	محور وحدت		
اهل بیت و حدیث تقلین			
کتاب شریف‌الغدیر	نگاه راهبردی به وحدت		
نگاه فرصت‌محور به تنوعات فرهنگی جامعه			
رفاقت شخص رهبری با اهل سنت از پیش از انقلاب			
سیره‌ی علمای سابق شیعه از جمله آیت‌الله بروجردی			
دینی	سطوح مختلف وحدت		
سیاسی			
بیان عقاید با رعایت وحدت و ادب	شیوه‌ی بیان عقاید		ابعاد عملی وحدت
دفاع و ترویج مذهب بدون ایجاد حساسیت			
مباحث مذهبی علمای مذاهب به‌دور از انظار عمومی			
کتاب‌الغدیر بهترین الگو در این خصوص			
توجه و آگاهی و حساسیت نسبت به توطئه‌ها	مقابله با تهدیدکنندگان وحدت		
تبعیت نکردن از دشمنان			
ممانعت از تفرقه‌افکنی دشمنان			

تقویت وحدت داخلی در برابر تفرقه افکنی دشمنان			
برخورد عاقلانه با اقدامات دشمنان			
آگاه‌سازی مردم			
حرام بودن اختلاف افکنی			
دولت‌ها، علمای مذاهب، روشنفکران و دانشگاهیان، مجمع تقریب مذاهب	موظفین نسبت به وحدت		
وحدت ایران به ملت فلسطین	مصادیق عملی وحدت		
تلاش دشمنان برای اختلاف افکنی	عوامل خارجی	موانع وحدت	
مشکل استکبار با اصل اسلام نه شیعه یا سنی			
اهداف دشمنان از اختلاف افکنی			
روش‌های دشمنان برای اختلاف افکنی			
مصادیق اختلاف افکنی			
گروه‌های دشمن	جهالت طرفداران مذاهب		
جهالت پس از عوامل خارجی مهم‌ترین عامل			
خطا و گناه بودن تحریک عواطف مذهبی			
بی‌تأثیر بودن ترویج یک مذهب با توهین به دیگری			
انتشار کتب تفرقه‌آمیز			
فرقه‌بندی‌ها			

یادداشت‌ها

1- <https://www.irna.ir/news/84065263/>.

2- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/06/12/2089385/>.

منابع

- ابوالمعالی، خدیجه (۱۳۹۱)؛ پژوهش کیفی از نظریه تا عمل. تهران: نشر نی.
- اشرف، احمد (۱۳۸۳)؛ ایران هویت، ملت، قومیت. به کوشش حمید احمدی و سایر نویسندگان. تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- بشپریه، حسین (۱۳۸۳)؛ ایران هویت، ملت، قومیت. به کوشش حمید احمدی و سایر نویسندگان. تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی
- بهادری، علی (۱۳۹۷)؛ «پژوهش کیفی داده‌بنیاد، کدگذاری و اهمیت، مراحل و شیوه‌ی اجرای آن در کارورزی دانشگاه فرهنگیان». *دوفصلنامه‌ی راهبردهای نوین تربیت معلمان*. س چهارم، ش ۵، بهار و تابستان، صص ۶۹-۸۸.
- دانایی‌فر، حسن؛ امامی، سید مجتبی (۱۳۸۷)؛ «استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد». *اندیشه‌ی مدیریت*. س اول، ش دوم، پاییز و زمستان، صص ۶۹-۹۷.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۲)؛ *روش تحقیق کیفی ضدروش*. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- سایت دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای به نشانی: www.khamenei.ir.
- نرم‌افزار حدیث ولایت، مؤسسه‌ی تحقیقاتی نور.
- Brass p. (1991); "Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison", *Sage*, India.
- Creswell J. (2005); *educational research*, person.
- Dingley J. (2008); "Nationalism, Social Theory and Durkheim", *PALGRAVE MACMILLAN*, New York.
- Durkheim E. (1960); "The Division of Labor in Society", *The Free press of Glencoe, ILLINOIS*, USA.
- Glaser B. & Strauss A. (2006); *the discovery of grounded theory*, Aldine Transaction.
- Marx K. and Engels F. (1956); "The Holy Family", *Foreign language publishing house*, Moscow.
- Martin Patricia Yancey & Turner Barry (1986); "grounded theory and organizational research", *the journal of applied behavioral science*, volume22, number2, 141-157.
- Oxford (1971); *the compact edition of the Oxford English Dictionary*, Oxford Press.
- Simmel G. (1950); *The Sociology of Georg Simmel*, Free Press, New Yor.
- Strauss A. & Corbin J., (2015); *basics of qualitative research*, sage.
- Sung Ho K. (2004); *Max Weber's Politics of Civil Society*, Cambridge university press, New York.
- Varian H. (1992); *Microeconomic Analysis*, Norton, New York.
- Weber M. (1978); *Economy and Society*, university of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.